

Rom. 217: acuzativul *Daces* în loc de *Dacos* și expresia *in terras* în loc de *in solo barbariae*, cele din urmă folosite de Festus, *Brev.* 8, 2; *Rom.* 217: formula *Daciam mediterraneanam Daciamque ripensem* pentru a indica structura administrativă a teritoriului sud-dunărean din vremea sa unde *Aurelianus imperator evocatis legionibus*/, **aggiunta personale** /e.g.: *Rom.* 232: *Babylonii autem crebro concertantes sepe numero victi, numquam tamen ad integrum domiti sunt*; *Rom.* 257: *in pace regnans* – vezi și p. XXIV, 20, 37–38, 59, 60, 80, 81–82, 98–100, 125–126, 128, 179, 180, 182, 187, 188, 216, 249, 259/, **date istorice** /e.g.: *Rom.* 52: întemeierea Romei în 753 î.H., spre deosebire de Hieronymus, care o plasa în 755 î.H. – vezi și p. 27, 49, 51–52, 54, 82–83/, **personalități și evenimente** /e.g.: *Rom.* 38–39: periplul lui Aeneas de la Troia în Italia și rolul său în întemeierea regatului latinilor; *Rom.* 51: Romulus caracterizat *junior* față de Remus; *Rom.* 57: Cyrus și *gens Persarum*; *Rom.* 72–84: sintetizarea excesivă a istoriei lui *regnum Graecorum* întemeiat de Alexandru, lipsa de interes pentru faptele acestuia, omiterea oricărei referințe la subdiviziunile teritoriale operate de diadohi, concentrarea doar asupra regatului Egiptului, al cărui sfârșit, prin înfrângerea la *Actium* a Cleopatrei și a lui Antonius, *Romanus ductor*, de către Augustus Octavianus, a marcat preluarea controlului asupra lumii de către Roma; *Rom.* 216: menționarea unui *rex* al amantinelor /*rege eorum interempto*/ – probabil o ficțiune – absent în Fest., 7, 6; *Rom.* 247: *É invece completamente sintetizzata e riscritta rispetto a Flor. 2, 28, 18-19 la breve trattazione della guerra contro i Daci...: Iordanes elimina il riferimento alle regioni montuose da essi abitate e al loro re Cotisone, ma conserva il cenno al Danubio gelato che consentiva le loro ricorrenti scorriere in territorio romano* – vezi și p. 32, 36–37, 49, 52, 60–61, 67–80, 243/) etc.

Toate acestea evidențiază o dată în plus, așa cum ține s-o arate și Maria Luisa Fele în *Riepilogo* (p. 261–289), atât împrumuturile masive, transcrierile identice (p. 92: *perfetta aderenza al modello*; p. 149: *la trascrizione puntuale del modello*) pe care Iordanes le-a făcut mai ales din sursele sale, în special din *Chronicon hironymiam* (p. 264, 266–271), din scrierea lui Florus (p. 271–279) și din breviarul lui Festus (p. 279–289), dar și procedeele – nu tocmai sofisticate, dar „conforme normelor” scrisului istoriografic al vremii – prin care istoricul târziu a încercat să se distanțeze de acestea, imprimând narațiunii o notă personală.

Așadar, specialiștii au pe masa de lucru o lucrare model, care va impune, cu siguranță, un standard foarte ridicat publicațiilor ulterioare din colecția *Nuova Biblioteca di Cultura Romanobarbarica*.

Nelu ZUGRAVU

Centrul de Studii Clasice și Creștine, Facultatea de Istorie,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Franciscus FASCHING, *Vetus Dacia. Dacia Veche*, Georg SOTERIU, *Annotationes in Faschingii Daciam Antiquam. Observații privitoare la Dacia Antică a lui Franciscus Fasching*, ediție îngrijită de Ana-Cristina Halichias, revizia științifică a inscripțiilor: Florian Matei-Popescu, revizia traducerii: Ioana Costa, București, Editura Muzeul Literaturii Române, colecția „Primordialia”, 2020, 391 p., [ISBN: 978-973-167-539-8]

Povestea acestei cărți începe cu mai mulți ani în urmă, în ziua când doamna Mariana Băluță-Skultéty descoperea, într-un anticariat, o lucrare intitulată *Vetus Dacia*, apărută în 1725 la Cluj. Dorind să o tâlmăcească și să o publice cât mai grabnic, regretata doamnă Băluță-Skultéty a reușit să lase în urma sa, înainte de a ne părăsi, numai o traducere provizorie, însoțită de câteva notițe din care ar fi trebuit să ia naștere, în cele din urmă, introducerea și aparatul exegetic al lucrării. „Cu pietate și recunoștință, dar și cu sfiala discipolului față de mentorul său”, cum însăși mărturisește în cuvântul domniei sale de mulțumire, doamna Ana-Cristina Halichias și-a asumat sarcina, nicidecum ușoară, de a duce demersul doamnei profesoare Băluță-Skultéty la un bun sfârșit.

Volumul apărut în 2020 la Editura Muzeul Literaturii Române adăpostește între copertele sale nu doar o carte ci, aș putea să spun, trei. Cea dintâi este *Vetus Dacia*, o disertație doctorală apărută sub egida Colegiului Major iezuit din Cluj, colegiu care, înființat în anul 1581, prin ordinul principelui Ștefan Báthory, a început să funcționeze constant abia de la sfârșitul secolului al XVII-lea, odată cu noua stăpânire, catolică, a dinastiei de Habsburg asupra Transilvaniei. Contrar așteptărilor pe care ni le creează coperta întâi, *Vetus Dacia* este, de fapt, o operă de erudiție colectivă a doctorilor iezuiți din „promoția” 1725, o operă închinată șefului de promoție – în acest caz, baronului de Brănișca, Ladislau Jósika, de neam valah – Franciscus Fasching nefiind decât îndrumătorul dedicatarului și, totodată, președintele comisiei care i-a acordat titlul. Lucrarea propriu-zisă, însumând șase capitole, ia în discuție, în această ordine, împărțirea vechii Dacii și primele ei populații, limba dacilor, regii lor cei mai de seamă și întrebările legate de metropola acestora, podul lui Traian de peste Dunăre și alte monumente ale antichității dacice, prefacerile petrecute în Dacia și,

în sfârșit, vechimea religiei dacice. Cartea nu răstoarnă nicio teorie, fiind în schimb pilduitoare pentru spiritul critic al istoriografiei veacului al optsprezecelea și pentru modul cum se raporta aceasta la izvoare. De asemenea, lucrarea învederează pentru noi realitatea, astăzi puțin cunoscută, că intelectualitatea transilvană de expresie maghiară sau germană nu contesta nicidecum, la vremea aceea, originea (daco)romană a românilor, așa cum avea să se întâmple, de atâtea ori, din păcate, în secolele următoare.

Cu toate că aserțiunile lucrării *Vetus Dacia* sunt argumentate prin izvoare antice (sau presupuse astfel), lucrarea neodoctorilor iezuïți păcătuiește totuși, la tot pasul, prin fel de fel de inexactități, în fața cărora aparatul exegetic alcătuit de doamna Ana-Cristina Halichias rămâne tulburător de tăcut... Aici intră însă în joc mica surpriză a volumului – cea de-a doua lucrare găzduită în cuprinsul său, la care coperta întâi nu face nicio referire. Este vorba de o recenzie a disertației iezuïte, întocmită câțiva ani mai târziu de umanistul sas – citește „protestant” – Georg Soterius și intitulată *Annotationes in Faschingii Daciam Antiquam*. Recenzia lui Soterius are un număr de pagini doar cu puțin mai mic decât al operei recenzate, părându-mi, pentru aceasta, vrednică de a fi considerată un *opus* în sine. Mustind de erudiție și de spirit critic, lucrarea lui Soterius consemnează și corectează o bună parte dintre erorile comise de părinții iezuïți în *Vetus Dacia*, erori pe care ne-am fi așteptat să le găsim semnalate și comentate în notele explicative. Lăsând însă anumite îndreptări în seama recenziei lui Soterius, Ana-Cristina Halichias, spirit mereu ludic, a reușit să creeze pentru cititor, în limitele îngăduite de un demers științific, un agreabil efect de suspans.

Aparatul exegetic al celor două lucrări editate și traduse de d-na Halichias este, de altminteri, consistent, tot atât prin erudiție, cât prin numărul de pagini. Pentru a nu stingheri lectura, voluminoasele note explicative au fost așezate la capătul, iar nu în subsolul textelor pe care le glosează. Unele note, din care aflăm, bunăoară, cine au fost Horațiu, Cezar ori Traian, trădează deschiderea ediției românești către un public cât mai larg, în timp ce îndicii cu care aceasta e înzestrată vor fi utili, neîndoios, specialiștilor. Bibliografia este și ea „aproape exhaustivă”, cum notează președintele Academiei Române, domnul Ioan Aurel Pop, într-un *Lectori salutem!* ce prefățează volumul.

Paratextul rămas ne răsfață, în rest, cu mostre de stil dintre cele mai felurite: emoției vibrante a cuvintelor de grațitudine îi răspund sobrietatea și răceala științifică a limpezirilor din nota asupra ediției – cinci pagini pe care orice învățacel filolog, doritor să înțeleagă mai bine în ce constă meseria lui, s-ar cuveni să le citească. Introducerea, între altele, reconstituie cu parfum climatul vieții academice transilvane între secolele al XVI-lea și al XVIII-lea, la fel cum traducerea românească, rămânând cursivă și clară, captează totuși ireproșabil maiestruozitatea limbii latine a originalelor. Din toate aceste motive, am simțit uneori că textele auxiliare ediției propriu-zise sunt perfect lizibile ca o carte în sine, o a treia, întretesută cu celelalte două.

În aceste vremuri de dacopatie recrudescență, o lucrare științifică consacrată Vechii Dacii este o apariție mai mult decât salutară, căreia îi urăm din tot sufletul să aibă parte de o circulație pe măsură.

Alexandru M. CĂLIN
Facultatea de Limbi și Literaturi Străine,
Universitatea din București

Georgios GEMISTOS PLETHON, *În ce privințe se deosebește Aristotel de Platon*, ediție bilingvă, traducere, comentarii și studiu de Alexander BAUMGARTEN, colecția „Biblioteca Medievală”, Iași, Polirom, 2021, 192 p. [ISBN: 978-973-46-8409-0]

La finalul tratatului *În ce privințe se deosebește Aristotel de Platon* al lui Georgios Gemistos Plethon, apărut în anul 2021, în ediție bilingvă, tradus și comentat de Alexander Baumgarten, la Editura Polirom, cititorul poate ajunge la interpretarea că filosoful și teologul laic grec, aflat la Florența în 1439, își îndrumă auditoriul astfel: dacă nu poate fi evitată citirea scrierilor aristotelice, aceasta merită realizată doar în vederea extragerii utilului din mulțimea lor de erori și contradicții interne, pe care Plethon le-a expus selectiv în discursul său (la care ne vom referi, în cele ce urmează, prin titlul convențional *De differentiis*). Urmând cuvintele lui Plethon însuși dintr-o altă lucrare a sa (*Contra obiecțiilor lui Scholarios*), el a redactat – în timpul Conciliului de la Ferrara-Florența, întrunit cu scopul de a unifica Biserica creștină catolică și ortodoxă – acest discurs ca răspuns la interesul exprimat de prietenii săi umaniști italieni pentru filosofia lui Platon, la al căror banchet Plethon, atunci bolnav, nu a putut să participe. Aceste prime circumstanțe de redactare descrise aici, indubitabil valoroase din punct de vedere istoric, pot însă distrage cititorul acestei recenzii de la incompatibilitatea unei asemenea concluzii a tratatului cu obiectivul formulat chiar în titlul său.